

Міністерство освіти і науки України
Національна академія педагогічних наук України
Національна Рада жінок України
Інститут проблем виховання НАПН України
Рівненський державний гуманітарний університет
Харківська гуманітарно-педагогічна академія
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
Факультет соціальної та психологічної освіти
Кафедра соціальної педагогіки та соціальної роботи
Гендерний центр
Центр соціальної та освітньої інтеграції «Без бар'єрів»

Матеріали IV Всеукраїнської науково-методичної конференції з
міжнародною участю

«ПРОСОЦІАЛЬНА ОСОБИСТІТЬ У ГЕНДЕРНОМУ ВИМІРІ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ»

Умань – 2021

Редакційна колегія:

- Коляда Н.М.** – доктор педагогічних наук, професор кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;
- Кравченко О.О.** – доктор педагогічних наук, професор, декан факультету соціальної та психологічної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;
- Албул І.В.** – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Рекомендовано до друку

Вченою радою факультету соціальної та психологічної освіти
Уманського державного педагогічного університету
імені Павла Тичини (протокол № 13 від 20 квітня 2021 року)

Просоціальна особистість у гендерному вимірі: теоретико-методологічні та прикладні аспекти : IV Всеукраїнської науково-методичної конференції з міжнародною участю (Умань, 22 квітня 2021 р.) / [ред. кол. : Коляда Н.М. та ін.]. – Умань : Візаві, 2021. – 102 с.

До збірника увійшли матеріали IV Всеукраїнської науково-методичної конференції з міжнародною участю «Про соціальну особистість у гендерному вимірі: теоретико-методологічні та прикладні аспекти», що відбулася в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини.

© Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 2021

З М І С Т

Бартошик М.	ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНИХ ЯКОСТЕЙ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ У ПРОЦЕСІ ПІЗНАННЯ РІДНОГО КРАЮ	5
Вихор С.	ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ПРИ ВИКЛАДАННІ ГЕНДЕРНИХ ДИСЦИПЛІН	7
Данкевич М.	ІДЕЇ ДИТИНОЦЕНТРИЗМУ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ МАРІЇ МОНТЕССОРІ	10
Дячук І.	РОЗВИТОК НОВАТОРСЬКОГО ПЕДАГОГІЧНОГО РУХУ У 80-І РОКИ ХХ СТОЛІТТЯ	14
Жирська Г.	ФОРМУВАННЯ ПРОСОЦІАЛЬНОЇ ОСОБИСТОСТІ У ПРОЦЕСІ ПРИРОДНИЧО-НАУКОВОЇ ОСВІТИ: ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ	18
Зданевич Т.	ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА	22
Іванісік Н.	ВЗАЄМОДІЯ ШКОЛИ І СІМ'Ї У ВИХОВАННІ ТА РОЗВИТКУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	26
Какадій В.	НЕДИСКРИМІНАЦІЙНИЙ ПІДХІД В ОСВІТІ: ПРАКТИЧНІ ПОРАДИ З ДОСВІДУ ВЧИТЕЛЬСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	30
Карпів Н.	ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ СУЧАСНОГО ЗАКЛАДУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	35
Киценька М.	ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ЛІТНЬОГО ТАБОРУ	40
Кікінежді О.	ЕГАЛІТАРНА ОСОБИСТІТЬ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ	45
Коваль К.	ПРОЦЕС СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ-СИРИТ ТА ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКИХ ПРАВ, У ДИТЯЧИХ БУДИНКАХ СІМЕЙНОГО ТИПУ: ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ	49

Кравченко О.	З ДІЯЛЬНОСТІ ГЕНДЕРНОГО ЦЕНТРУ УДПУ ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ	51
Кривко Т.	СУЧАСНІ БРИТАНСЬКІ ВИХОВНІ ПРАКТИКИ: ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОБЛЕМИ	56
Логвінова Д., Жигалко Л.	ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ГЕНДЕРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ	60
Лотоцька М.	ВПЛИВ ГРИ НА ПРОЦЕС СОЦІАЛІЗАЦІЇ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ	64
Петренко О. Баліка Л.	ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ГЕНДЕРНИЙ ПІДХІД В ОСВІТІ ТА ВИХОВАННІ» В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС ЗВО	67
Савелюк Н.	ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ ПОЛІТИЧНОГО ЛІДЕРСТВА В УКРАЇНІ	70
Савчук С.	ІДЕЯ ДИТИНОЦЕНТРИЗМУ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО	75
Серко З.	ДОСВІД А. С. МАКАРЕНКА У СУЧАСНОМУ СІМЕЙНОМУ ВИХОВАННІ: АКТУАЛІЗАЦІЯ ПРОБЛЕМИ	77
Стельмашук Ж., Приндюк В.	РОЛЬ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ФОРМУВАННІ ПРОСОЦІАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ ОСОБИСТОСТІ	81
Тверда Ю.	ОРГАНІЗАЦІЙНІ ПИТАННЯ РОБОТИ ГРУПИ ПРОДОВЖЕНОГО ДНЯ (ДРУГА ПОЛОВИНА ХХ СТОЛІТТЯ)	84
Тернавська Т.	ПРОБЛЕМА ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ ПРАЦІВНИКІВ СОЦІАЛЬНОХ СФЕРИ	87
Цибуліна І., Цибуліна Т.	ПРАКТИЧНЕ ОВОЛОДІННЯ ІНОЗЕМНИМИ МОВАМИ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА	91
Чайковська М.	ГЕНДЕРНА ОСВІТА ЯК СОЦІАЛЬНА, ПСИХОЛОГІЧНА ТА ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА	93
Чіп Р.	СТАНОВЛЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ СТАРШИХ ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ РЕАЛЬНОСТІ	95

Чупіна К.	ЛІДЕРСТВО У СТУДЕНТСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ: ГЕНДЕРНИЙ ВИМІР	98

О. М. Кікінежді

доктор психологічних наук, професор,

завідувач кафедри психології

Тернопільського національного педагогічного університету

імені Володимира Гнатюка

ЕГАЛІТАРНА ОСОБИСТІТЬ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

В умовах сьогодення, реформування національної освіти як гуманітарної складової безпеки України актуалізується проблема становлення егалітарної особистості майбутнього педагога як ключової фігури у створенні гендерно-справедливого освітнього середовища для дітей та молоді згідно стратегічних напрямків з гендерної рівності Ради Європи, Болонської декларації та чинних законодавчих документів (Закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», Державна соціальна програма забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року, Концепція Нової української школи, Стратегія впровадження гендерної рівності у сфері освіти «Освіта: гендерний вимір – 2021») [1].

У контексті людиноцентричної парадигми «ідеологія самовизначення» молоді (В. Кремень), її самоздійснення та самореалізація визначають громадянську позицію в теоретичній, методичній і практичній фаховій діяльності (Г. Балл, І. Бех, О. Бондарчук, М. Боришевський, Т. Говорун, В. Кравець, В. Роменець, О. Савченко, С. Сисоєва, О. Сухомлинська, В. Татенко, Т. Титаренко та інші вчені). Особливо це стосується формування егалітарності та про соціальності як визначальних та універсальних рис гендерно компетентної особистості. Тому імплементація компетентнісного, особистісно орієнтованого,

гендерного та суб'єктно-діяльнісного підходів в діяльність закладів вищої освіти є засадничими у формуванні егалітарного світогляду майбутніх педагогів.

У вітчизняній психології стрижнем нового методологічного підходу є ідея суб'єктності людини, з якою пов'язана самодетермінація її буття у світі, авторська позиція щодо подій життя (В. Роменець, В. Татенко), що дає змогу привернути увагу вчених до проблеми самовизначення індивіда у сфері традиційної (домінаторної, патріархальної) та егалітарної (заснованої на рівності та взаємозамінності статей у виконанні соціальних ролей) культур.

На думку Т. Говорун, «розкриття проблематики гендерної психології у загальному контексті теоретичних підходів, і суб'єктно-вчинкового, зокрема, відкриває шляхи вирішення багатьох прикладних задач гендерної культури завдяки зверненню до понять свідомості, самовизначення, атрибуції відповідальності, особистісного вибору. Згідно зі суб'єктно-вчинковим підходом, досягнення рівності статей в психологічному полі може бути особливо продуктивним перш за все завдяки виходу за межі стереотипізованих, усталених ролей, особистісному виклику нормативному тиску соціального середовища» [2, с. 93].

Психологічний механізм побудови егалітарних взаємин ґрунтується на подоланні традиційних статеворольових обмежень (Дж.-Ш. Хайд, Т. Говорун, В. Васютинський); активізує управління особистісним розвитком як розгортання, проєктування і моделювання гендерної свідомості (С. Максименко); включає життєві стратегії (К. Абульханова-Славська, І. Бех, В. Кравець, С. Рубінштейн); оптимізує життєтворення як самоздійснення та самореалізацію (К. Роджерс, А. Маслоу); видозмінює ставлення до себе і до інших (В. Татенко, Т. Титаренко); дає поштовх до набуття різноманітних соціальних ролей (В. Москаленко, П. Горностай, Р. Павелків) та розгортання життєвого сценарію (Е. Берн, Н. Чепелева); розвиває історію індивідуалізації та самоусвідомлення (Е. Еріксон, М. Боришевський, З. Карпенко, Т. Яблонська).

В основу егалітарної моделі фахівця покладені провідні ідеї гуманістичної психології, «гендерна матриця» національної педагогічної спадщини, інтеграція

компетентнісного, особистісно орієнтованого, гендерного та суб'єктно-діяльнісного підходів, принципи саморозвитку, культуродоцільності, діалогічного стилю спілкування, аксіологічності, комплексності, цілісності тощо.

Побудова моделі становлення егалітарної особистості майбутнього педагога на засадах інтеграції означених вище підходів охоплювала підготовку дівчат і хлопців до гнучкого соціостатевого репертуару в різноманітних сферах життєдіяльності з урахуванням їхніх здібностей, уподобань, нахилів, можливостей; забезпечення рівних умов для пропагування ідеї рівноваги та взаємозамінності гендерних ролей, повноти розвитку індивідуальності, гармонійної цілісності особистості незалежно від її статевої належності.

Ми розглядаємо егалітарну особистість майбутнього педагога як суб'єкта самотворчості, відкрити, самодостатню, гендерно компетентну особистість, яка сповідує принципи рівноцінності та паритетності статей у особистісному і професійному життєздійсненні [3, с.15].

Формування егалітарної особистості, розширення «гендерного» бачення виховних проблем майбутніми педагогами здійснювалося у процесі просвітницької роботи у межах діяльності спільного з НАПН України Науково-дослідного центру з проблем гендерної освіти та виховання учнівської та студентської молоді, створеного на базі Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка та реалізації НДТ «Психолого-педагогічні механізми створення гендерно-справедливого середовища для дітей та молоді у контексті реалізації Концепції Нової української школи» (керівник – д.п.н., професор, дійсний член НАПН України В. П. Кравець) [4, с. 89-91; 4, с.153-156]. Особистісно-егалітарний підхід є базовим у формуванні гендерної компетентності як ключової в особистісному розвитку та професійній самосвідомості студентської молоді. Емпірично доведено, що за цих умов модель забезпечує створення егалітарно-освітнього середовища у закладі вищої освіти, активізацію самовизначення молоді в питаннях гендерної культури, розвиток гендерної чуйності та толерантності

майбутніх педагогів [5]. Багаторічний досвід дослідження гендерних проблем та ознайомлення з досвідом зарубіжних країн у партнерстві з гендерно-освітніми Центрами Всеукраїнської мережі дають перспективи подальшого проектування та реалізації інноваційних технологій, релевантних за своїми ключовими параметрами демократичній системі загальнолюдських цінностей, спрямованих на виховання егалітарної особистості на засадах гуманістичної психології та педагогіки, національної педагогічної спадщини, студентоцентрованого підходу, політики академічної доброчесності ЗВО.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. МОН виконує зобов'язання в межах міжнародної ініціативи «Партнерство Біаррріц» з утвердження гендерної рівності. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-vikonuye-zobov'yazannya-v-mezhah-mizhnarodnoyi-iniciativi-partnerstvo-biarric-z-utverdzhennya-gendernoyi-rivnosti-sergij-shkarlet>. (дата звернення: 10.02.2021)
2. Говорун Т. В. Гендерна психологія у суб'єктно-вчинковому вимірі. Людина. Суб'єкт. Вчинок: Філософсько-психологічні студії / за заг. ред. В. О. Татенка. Київ : Либідь, 2006. С. 92–117.
3. Кікінежді О. Становлення егалітарної особистості майбутнього педагога: історія, здобутки та перспективи діяльності кафедри психології. Humanitarium. Переяслав (Київ. обл.) ; Ніжин (Чернігів. обл.) : Лисенко М. М., 2020. Том. 43, Вип. 1 : Психологія. С. 7–22. (індексується в наукометричній базі Index Copernicus). <https://doi.org/10.31470/2308-5126-2019-43-1-7-22>
4. Сучасні стратегії гендерної освіти в умовах євроінтеграції : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (10–11 вересня 2020 р., м. Тернопіль) ; за заг. ред. В. П. Кравця, О. М. Кікінежді. Тернопіль : ТНПУ, 2020. 288 с.
http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/16221/1/Zbirnyk%20tez_Gender_2020.pdf#page=153

5. Psychology of the Gender-Equitable Environment: Research of Problems / O. M. Kikinezhdi [et al.]. Journal of Intellectual Disability – Diagnosis and Treatment. 2020. Vol. 8, n. 3. P. 538-547. URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/16320/1/Kikinezhdi_JIDDTV8N3A3_1.pdf

К. Ю. Коваль

*здобувач Ph.D аспірантури, спеціальність 011 Освітні педагогічні науки
Рівненський державний гуманітарний університет
м. Рівне*

ПРОЦЕС СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ-СИРІТ ТА ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКИХ ПРАВ, У ДИТЯЧИХ БУДИНКАХ СІМЕЙНОГО ТИПУ: ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ

Соціалізація являє собою набуття досвіду та ціннісних орієнтацій, необхідних для виконання соціальних ролей. Цей процес починається з народження і триває протягом усього життя, він нероздільний з вихованням, освітою, культурою, налагодженню системи контактів та професійним становленням. Розвиток людини та процеси соціалізації відбуваються у площині гендерного виховання. Гендер – це змодельована суспільством і підтримувана соціальними інститутами система цінностей, норм і характеристик «чоловічої» та «жіночої» поведінки, стилю життя, способу мислення, ролей жінок і чоловіків та їхніх стосунків [1, С.55]. Метою гендерного виховання є формування гармонійної психостатевої орієнтації особистості та налаштування злагоджених взаємин статей у різних сферах стосунків на основі рівності.

Визначальним етапом соціалізації є початковий – у сім'ї. Наслідуючи батьків, у дітей відбувається засвоєння норм життя, способів поведінки, цінностей. В сім'ї формуються уявлення про роль та місце чоловіка та жінки у світі, освоюються статево відповідні знання та навички, розвиваються задатки майбутнього сім'янини. Коли мова йде про дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківських прав, ми розуміємо, що це діти, які виростили не в сім'ї, або в умовах, що не відповідають належним для нормального розвитку особистості. У такої категорії дітей не формується почуття довіри до світу. В